

RAZVOJ PREDŠOLSKE VZGOJE NA SLOVENSKEM

Seminarska naloga

1 UVOD

Z razvojem industrije in vse večjim zaposlovanjem žen – mater se je pojavila tudi potreba po predšolskih ustanovah.

Družina ima sicer še naprej odločilno vlogo pri vzgoji in izobraževanju otrok predšolske dobe, vendar ni več v stanju, da v popolnosti omogoči in opravlja svoje tradicionalne funkcije, kot so čuvanje otrok, skrb za njihovo zdravje in telesni razvoj ter socialna in kulturna skrb, zato se je razvil vrtec, ki ga lahko definiramo, kot ustanovo za varstvo in vzgojo predšolskih otrok.

2 RAZVOJ PREDŠOLSKE VGOJE NA SLOVENSKEM

Ko govorimo o konceptu predšolske vzgoje in razvoju ustanov za predšolske otroke, moramo vsekakor najprej raziskati začetke snovanja tega pojava in nosilce idej o predšolski vzgoji. Iz zgodovinskih virov in pedagoških tekstov lahko razberemo, da so ustanove za predšolske otroke precej mlade, saj so si le počasi utirale pot v sistem vzgoje in izobraževanja.

V svetu so ustanove za predšolske otroke začeli ustanavljati v drugi polovici 17. stoletja, ko so nekateri pedagogi začeli poudarjati, da tudi predšolski otrok potrebuje skrb. Ta skrb je bila na začetku bolj socialnega kot vzgojnega pomena. »V vseh časih so bile na svetu sirote, najdenčki, zapuščeni dojenčki in majhni otroci, za katere so skrbele razne socialne in karitativne ustanove«.

2.1 Začetki otroškega varstva na Slovenskem

Otroški vrtci kot predšolske vzgojne ustanove so se pri nas pojavili šele v drugi polovici 19. stoletja. Nastajali so po zgledu Fröblovih otroških vrtcev. Zavetišča so bile ustanove siromašnih otrok, potrebnih kruha in varstva. Prvi otroški vrtci in njihova vzgojna dejavnost so bili bolj namenjeni izbrancem, otrokom boljših družin.

2.2 Ustanovitev sirotišnice

Kot začetek otroškega varstva na Slovenskem je omenjena sirotišnica, ki naj bi jo leta 1041 ustanovil bogati meščan in trgovec Pavel Berlach, ker ni imel svojih dedičev. V sirotišnici v kateri naj bi pustil vse svoje imetje in posestva, naj bi vzgajali sirote ter jih izučili poklica in poskrbeli za njihovo zaposlitev. Do kdaj naj bi ta sirotišnica delovala, ni podatkov.

V 18. stoletju naj bi cesarica Marija Terezija zahtevala obnovitev sirotišnic. V tistem času je bilo v Ljubljani veliko otrok brez staršev in s tem brez vzgoje in nadzora. Otroke so izučili za delo pri plemičih. Dečke za posle služinčadi pri gospodu, za trgovske in obrtniške vaje učili pa so se verouka, branja in pisanja v nemščini ter računanja. Deklice so se prav tako učile branja in pisanja v nemščini ter različnih ročnih del zato, da so ob nastopu službe pri plemičih znale opravljati razna dela. Ti otroci so bili vzgojeni v nemškem duhu in so služili nemškim plemičem in meščanom. V istem času se tudi omenjajo »vrtci« v Mariboru, kjer so povečini otroke učili, kako naj molijo, poznavanja črk in mirnega obnašanja.

2.3 Prvo otroško zavetišče

Odprli so ga v Ljubljani leta 1834, ko je Kranjska hranilnica povabila Ljubljansko prebivalstvo k podpisovanju in soudeležbi za ustanovitev otroškega zavetišča. Z zbranim denarjem so 4. novembra 1834 odprli prvo otroško zavetišče pri šentjakobski fari v Rožni ulici. V zavetišče je bilo vpisanih 109 otrok. Nadzor nad njim je prevzel Janez Krizostom Pohlin, župnik iz šentjakobske fare. V zavetišče se je sprejemalo otroke v starosti od dveh do šestih, pozneje do sedmih let, katerih starši so bili zaposleni. Dečki so se učili črkovanja in računanja na pamet. Deklice pa so se učile plesti nogavice in jopice. Vsi otroci so bili deležni verske vzgoje, učili so jih spoštovanja staršev, ubogljivosti in pokorščine. Malico so sprva nosili s seboj, kasneje pa so jim v zavetišču omogočili tudi kosilo. Število otrok zavoda se je iz leta v leta povečevalo, zato je društvo leta 1843 kupilo hišo v Florjanski ulici in tja preselilo otroško zavetišče.

Ker je bila vsa skrb za varovanje otrok prepuščena dobri volji premožnejših ljudi, so bili takšni zavodi na slovenskih tleh leta 1849 samo v Ljubljani, Celovcu, Trstu in Kopru.

Ta najstarejši otroški vrtec na Slovenskem je bil le zavetišče, kamor so zaposlene matere oddale svoje otroke le za nekaj ur. Kasneje so se v vseh večjih krajih po Sloveniji začeli odpirati podobna zavetišča, vendar so bila bolj oskrbovalne narave, vzgojna dejavnost je bila v njih podrejena. Otroke so učili molitvic, svetopisemskih izrekov, petja cerkvenih pesmi, vzgajali so jih k pobožnosti, poslušnosti, redu in čistoči. Nastajali so po zgledu Fröblovih vrtcev, ki je uresničeval zamisel J. A. Komenskega o materinski šoli.

2.4 Prve jasli na Slovenskem

V času do prve svetovne vojne so vrtci postopoma nastajali kot t.i. otroška oskrbovališča pri osnovnih šolah ali samostanih. Za otroke, mlajše od treh let, so ustanavljali jaslice ali »*strežne zavode*«, ki jih je ustanovil pariški zdravnik leta 1840, saj je spoznal, da je treba otrokom, katerih starši so zaposleni zunaj doma, priskrbeti nego in varstvo ter jih obvarovati pred boleznimi in zmanjšati njihovo umrljivost.

Obe vrsti ustanov naj bi bili brezplačni, otroci pa so tam preživel od dveh ur do celega dne – odvisno od potreb staršev. Imeli so tudi organizirano prehrano, vendar iz ohranjenih zapisov ni mogoče sklepati, ali jo je bilo potrebno doplačati. Vsekakor pa so se že takrat zavedali pomena čistih, svetlih, dobro opremljenih in dovolj velikih prostorov za bivanje otrok.

2.5 Razvoj vrtca

Vrtce kot predšolske vzgojne ustanove so pričeli ustanavljati šele v drugi polovici 19. st. po razglasitvi osnovnošolskega zakona. Za zgled so jim bili vrtci, kot jih je zasnoval in odpiral **Friedrich Fröbel** v Nemčiji.

2.6 Friedrich Fröbel

Bil je nemški pedagog, ki je leta 1817 ustanovil v Turginiji »*Vzgojni inštitut*« za otroke šolske dobe. Nato je leta 1826 napisal tudi svoje najpomembnejše delo »*Vzgoja človeka*«. Leta 1837 je v Blankenburgu ustanovil prvi otroški vrtec. Kmalu po ustanovitvi le-tega pa ga je zadel hud udarec, saj so mu pruske oblasti očitale brezboštvo v vzgoji in so zato otroške vrtce prepovedale in zaprle. Šele devet let po Fröblovi smrti je bila ta prepoved preklicana. Svojo pedagoško idejo je razvil na idejnih temeljih, ki jih je povzel po nemški klasični idealistični filozofiji.

Otroški vrtec je ustanovil kot zavod, namenjen predšolskim otrokom. Zagotovil naj bi jim vzgojo, ki jih ob druženju z vrstniki in ob igri pripelje od družine do šole.

Fröbel je menil, da je treba otroka že v predšolski dobi zaposliti v igri ali kakem drugem ročnem ali umskem delu, ter da je treba otroku pomagati od zunaj, zato je tudi velik pomen pripisoval didaktičnemu materialu.

Verjel je, da je glavno vzgojno sredstvo igra, saj v njej vidi »ustvarjalno samoaktivnost«, ki vzbuja samorazvoj in omogoča razvoj otrokovih notranjih potencialov. Igra zanj pomeni začetek otrokovega razvoja ter začetek njegove ustvarjalnosti in vodi k vzgojenosti in izobrazbi.

Zavedal se je tudi nenadomestljivosti družinske vzgoje in je zato skušal vzgojno izobraževati tudi matere. Od njih je veliko pričakoval, izhajal je iz stališča da je prvih šest let najpomembnejših v človekovem življenju in da ima domača vzgoja v tem obdobju poglavitni pedagoški pomen. V vrtcih naj bi nagon igranja in nagon komuniciranja uporabljali kot vzgojo pri otrokovi zaposlitvi in pri njegovem druženju z vrstniki, vendar pa taka vzgoja v vrtcu ne sme nadomeščati domače vzgoje, temveč jo mora le dopolnjevati.

Fröbel je svojemu zavodu dal ime otroški vrtec in mu namenil zemljišče na prostem, da so otroci lahko opazovali organsko življenje, poleg pa je bila še dvorana za »nemili letni čas« in za zaposlitve, ki jih ni mogoče izvajati na prostem.

Fröbljev koncept je bil edini veljaven pedagoški koncept na področju predšolske vzgoje celo 19. stoletje tudi na našem ozemlju. Kasneje, ko so v naše kraje začele prodirati tudi ideje italijanske zdravnice Marije Montessori, je bil koncept predšolske vzgoje na naših tleh mešanica Fröblve in Montessorijine metode.

Z odlokom iz leta 1872, ustanavljanja vrtcev niso več prepuščali dobrodelnim in verskim organizacijam. Zanje bi morali poskrbeti deželni in šolski organi. Ustanoviti bi jih morali v krajih, kjer je domača vzgoja otežkočena ali celo nemogoča. Namenjeni naj bi bili otrokom iz vseh slojev.

Obstajali so tudi zasebni vrtci, ki so vključevali otroke premožnejših staršev. Pomembno vlogo pri ustanavljanju vrtcev je imela Družba sv. Cirila in Metoda, ki je 1886 odprla zavod v Celju, kasneje pa še v Trstu, na Goriškem, v Mariboru, Hrastniku in Ormožu.

2.7 Vrtec med obema vojnama

Tudi v obdobju kraljevine Jugoslavije so se zavedali pomena predšolske vzgoje.

Italijani so obljubili, da bodo upoštevali slovenski jezik in šolstvo, vendar je bilo tako le na videz. Dejansko so ureditev teh zadev odložili za po vojni (če bi seveda zmagali). Pod italijanskim pokroviteljstvom so otroški vrtci (*zabavišča*) spadali pod prosvetni oddelek osnovne šole, ki naj bi bili namenjeni otrokom med četrtem in sedmim letom starosti.

Med drugo svetovno vojno je nemški okupator zapiral tudi slovenske vrtce. Z željo, da bi ponemčili slovensko Štajersko in Gorenjsko, je nemški okupator ukinil vse slovenske otroške vrtce, ustanavljal nemške, ter vanje uvajal pouk samo v nemškem jeziku.

Dogajalo se je tudi, da so zaposlili nemške oz. italijanske vzgojiteljice, ki so skrbele za prevzgojo slovenskih otrok v nacističnem duhu.

Po vojni je predšolske ustanove prevzelo Ministrstvo za socialno politiko. Že leta 1945 je pripravilo tečaj za izobraževanje vzgojiteljic. Naslednje leto so vrtci prešli v pristojnost Ministrstva za prosveto, ki je spodbudilo odprtje enoletne šole za vzgojiteljice na učiteljski v Ljubljani.

Povojni družbeni razvoj je zahteval, da naj se čim več otrok vključi v varstvo in vzgojo v predšolskih ustanovah, saj je žena (mati) prevzela vedno več dela v proizvodnji in družbenem življenju. Po vojni je zato število teh predšolskih ustanov hitro naraščalo.

2.8 Pravno-formalna ureditev delovanja vrtca

Delovanje predšolskih ustanov so v novi Jugoslaviji v letih 1948 do 1950 tudi zakonsko uredili. V obdobju do konca vojne do leta 1950 so obnavljali nekdanje in ustanavljali nove vrtce. Mnoge od njih so spremenili v domove igre in dela s širšo vzgojno-varstveno vsebino. Naraščalo je število jasli, na podeželju pa so ustanavljali sezonske vrtce.

Leta 1961 so sprejeli enoten sistem otroškega varstva za otroke od dojenčkov do šolarjev. Deset let kasneje, 1971, je bil sprejet Zakon o vzgojno-varstveni dejavnosti za predšolske otroke. Po tem zakonu so bile osnovne naloge predšolske vzgoje v vrtcih, da pospešuje duševni, osebni in telesni razvoj otrok, da pripravlja otroke za vstop v osnovno šolo, da skrbi za prehrano, nego in zdravje otrok.

Prvi in enotni program za predšolsko vzgojo na nacionalni (republiški) ravni predstavlja **Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok**, ki je bil sprejet 1979. Naslednje leto so sprejeli **Zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok**. V oddelkih vseh starosti so vodile skupino in izvajale vzgojno-varstveno delo po vzgojnem programu vzgojiteljice predšolskih otrok, ki so morale imeti srednjo ali višjo izobrazbo vzgojiteljske smeri.

Danes delo v vrtcih pravno-formalno urejata dva zakona. Oba sta bila sprejeta leta 1996:

- **Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ter**
- **Zakon o vrtcih**

Strokovna podlaga za delo je Kurikulum za vrtce, ki je bil sprejet leta 1999.

Ti zakoni pa so vzpostavili skupni vrtec, ki ima notranjo sistemsko in vsebinsko členitev na dve starostni obdobji, sicer pa ohranja specifičnosti predšolske vzgoje in je hkrati smiselno povezan z osnovnošolskim izobraževanjem.

3 ZAKLJUČEK

Ob izdelovanju te seminarske naloge sem se veliko naučila. Predvsem sem se naučila veliko stvari o razvoju predšolske vzgoje ter vrtcih pred, med in po vojnama. Izvedela sem, kako in kdo je razvil vrtec, ter kako so se imenovale druge oblike institucij, kjer so poučevali otroke. Presenetilo me je to, da se je poučevanje otrok že tako hitro razvilo, ter na kakšen način so delovali.

4 VIRI

- ŽLEBNIK, Leon. 1969. Obča zgodovina pedagogike. Ljubljana: Državna založba Slovenije
- KRAJNC, Metka in Retuznik Bozovičar, Ana. 2012. V krogu življenja: Pedagogika in pedagoški pristopi v predšolskem obdobju. ModART. Velenje: Kreativni atelje in založba. ISBN 978-961-6716-04-8
- ELSCHENBROICH, Donata. 1944. Izkustveni svet predšolskega otroka: Spodbude za starše in vzgojitelje ter vzgojna doživetja v prvih letih otrokovega življenja. Ljubljana: Filargo. ISBN 978-961-93237-2-4
- Zasnova predšolske vzgoje v vrtcih [online]. 2011. Belaknjiga. [Citirano 17. nov. 2013; 15:02]. Dostopno na spletnem naslovu:
< <http://www.belaknjiga2011.si/pdf/resitve%20pss%20za%20vrtce.pdf> >.
- Koncept predšolske vzgoje v pedagoški periodiki na prelomu 20. Stoletja [online]. 2006. Pedagogika-andragogika. [Citirano 17. nov. 2013; 15:11]. Dostopno na spletnem naslovu:
< <http://www.pedagogika-andragogika.com/files/diplome/2006/2006-Bakic-Ana.pdf> >.